

ΟΙ ΝΕΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ κ. ΑΓΓΕΛΟΥ Θ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

Τὴν 7 Δεκεμβρίου 1953 ἐδόθη, ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον, ἡ Β' ὁμιλία τῆς ἐφετεινῆς σειρᾶς τῶν διαλέξεων τῆς Ἀνωτέρας Σχολῆς Βιομηχανικῶν Σπουδῶν, εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας 84 αἴθουσαν αὐτῆς, παρὰ τοῦ τέως Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ γνωστοῦ διεθνoῦς κύρους οἰκονομολόγου κ. Ἀγγέλ. Θ. Ἀγγελοπούλου, ἐνώπιον πυκνοτάτου ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου ἐπιστημόνων καὶ παραγόντων τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς Χώρας. Ἡ ἄφθογος ἐπιστημονικὴ ἀτμόσφαιρα ἦις καὶ κατὰ τὴν ὁμιλίαν ταύτην ἐπεκράτησε, ἐδικαίωσε διὰ μίαν ἀκόμη φοράν τὰς προσδοκίας τῆς Σχολῆς, ἐπιδικωοῦσης νὰ ἐξυπηρετῆ τὸν Τόπον, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν ἀρμοδιοτήτων τῆς, μὲ ὅσων δύνανται τῆς παρέχει ἡ ἀπόλυτος ἀφοσίωσις τῆς εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἔθνους μας.

Τὸ θέμα μὲ τὸ ὁποῖο πρόκειται νὰ σὰς ἀπασχολήσω ἀπόψε, Κυρίες καὶ Κύριοι, εἶναι τόσο εὐρύ, πού γιὰ νὰ χαραχθοῦν οἱ γενικὲς του μόνο γραμμῆς, θὰ ἐχρειάζετο ἓνας δλόκληρος τόμος. Ἀντιλαμβάνεσθε, συνεπῶς, ὅτι εἰς τὰ χρονικὰ ὅρια μιᾶς διαλέξεως, τὰ θέματα πού θὰ θιγοῦν θὰ εἶναι, κατ' ἀνάγκην, περιορισμένα καὶ οἱ ἀπόψεις πού θὰ ἐκτεθοῦν θὰ τείνουν μᾶλλον στὸ νὰ διαγράψουν τὸ γενικὸ πλαίσιο καὶ τὸ γενικὸ κλίμα, μέσα στὰ ὁποῖα θὰ πρέπει νὰ κινεῖται καὶ νὰ κατευθύνεται ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ ἐνὸς συγχρόνου Κράτους.

Τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα εἶναι, ὡς ὅλοι γνωρίζετε, καὶ θὰ εἶναι ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη, ἐφ' ὅσον θὰ ἐξακολουθοῦν τὰ ἀγαθὰ νὰ σπανίζου, τὸ κύριο πρόβλημα τῆς ζωῆς, πού θὰ ἐπασχολῆ κάθε ἄνθρωπο, κάθε κοινωνία καὶ κάθε Κράτος. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου γίνεται καὶ περισσότερο περίπλοκο. Στὴν παλιότερη ἐποχῇ, ὅταν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τεχνικὴ δὲν εἶχαν ἐκόμη ἀναπτύξει τίς καταπληκτικὰς μηχανικὰς, ἠλεκτρικὰς καὶ τεχνολογικὰς ἐφευρέσεις, τὰ πράγματα ἦσαν ἀπλούστερα καὶ διαφορετικὰ. Οἱ ἄνθρωποι ἐγνώριζαν τίς αἰτίαι τῶν καταστροφῶν πού προήρχοντο ἀπὸ τὴν πείνα, ἀπὸ τίς ἐπιδημίας, ἀπὸ τίς πλημμύρας, ἀπὸ τίς ξηρασίας, ἀλλὰ δὲν εἶχαν τὰ μέσα νὰ τίς ἐξουδετερώσουν. Σήμερα συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Ἐέρουμε πῶς μπορούμε νὰ παράγουμε, καὶ μάλιστα, συχνά, ἐν ἀφθονίᾳ, καὶ ὅμως στὴν περίοδο αὐτῇ τῆς ὑπερπαραγωγῆς οἱ ἄνθρωποι πεθαίνουν ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τῶν στοιχειωδῶν μέσων διαβίωσης. Ὁ μέσος ἄνθρωπος δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ σήμερα γιατί ἔχουμε οἰκονομικὰς κρίσεις, γιατί δὲν ἔμπορεῖ νὰ θρῆ μόνιμη ἐργασία, γιατί τὸ εἰσόδημα ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἀρκετὸ ἀλλὰ καὶ διανέμεται κατὰ τρόπον ἄνισο, γιατί τὸ βιοτικὸ του ἐπίπεδο εἶναι τόσο χαμηλό, γιατί ἡ ἀνεργία καὶ ὁ πληθωρισμὸς νὰ ἐμποδίζου συνεχῶς κάθε πρόοδο. Τέλος, δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ, γιατί ἡ κοινωνία νὰ εἶναι ὀργανωμένη κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε ὁ καθένας νὰ θρίσκῃ ἐργασία ὅταν παράγωμε μέσα καταστροφῆς καὶ νὰ μὴν ἔμπορεῖ νὰ θρῆ ἀπασχόληση ὅταν πρόκειται νὰ παράγωμε ἀγαθὰ γιὰ νὰ ἐκανοποιήσωμε τίς ἀνθρώπινες ἀνάγκης.

Τὸ κακὸ γίνεται ἀκόμη μεγαλύτερο, γιατί στὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος δὲν συμφωνοῦν ὄχι μόνον οἱ πολιτικοὶ μεταξὺ τους ἀλλὰ οὔτε καὶ οἱ οἰκονομολόγοι. Ὑπάρχουν διάφορες ἀπόψεις, διάφορες σχολές, διάφορες πολιτικὰς παρατάξεις.

Τὸ Κράτος ἐπροσπάθησε πάντοτε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα μὲ μιὰ σειρά μέτρων, πού ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον τῆς οἰκονομικῆς του πολιτικῆς. Τὸ περιεχόμενον ὅμως τῆς πολιτικῆς αὐτῆς δὲν εἶναι πάντοτε τὸ ἴδιο. Ἀλλάζει συχνά· καί, πολλές φορές, οἱ ἀλλαγές τοῦ περιεχομένου εἶναι οὐσιαστικὲς καὶ ἔντονες. Ἄν ἀνατρέξωμε στὴν ἱστορία, βλέπομε, πῶς ὀρισμένοι σκοποὶ ἀποτελοῦν κατὰ καιροὺς τὶς «νόμιμες ἐπιταγές», σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ προσαρμόζουσι τὴ ζωὴ τους καὶ τὴ δραστηριότητά τους. Ἡ ἀξία τῶν «ἐπιταγῶν» αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ κατὰ πόσον ἀνταποκρίνονται στὶς ἀνάγκες καὶ τὰ συμφέροντα τῆς κοινωνίας. Ὅσο καλύτερα ἐκνοποιοεῖ τὸ Κράτος τὶς ἀληθινὰς ἀνάγκες καὶ τὰ πραγματικὰ συμφέροντα, τόσο θαύτερη καὶ ἀποτελεσματικώτερη θὰ εἶναι ἡ δρᾶσις του. Αὐτὸ ὅμως δὲν συμβαίνει πάντοτε. Ἐρχεται μιὰ στιγμή ὅπου ἡ «ἐννομη τάξις» ἐμποδίζει τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν κοινωνικὴν πρόοδον. Ἐκεῖνον πού ἦταν ἄλλοτε παράγοντας προόδου γίνεται κατόπιν ἐμπόδιον. Ἐκεῖνον πού ἐπετάχυνε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τὴν ἐπιβραδύνει τώρα καὶ τελικὰ τὴν ἀνακόπτει. Ὑπάρχει, λοιπόν, μιὰ ἀντίφασις μεταξὺ τῶν παλαιῶν νομικῶν πλαισίων καὶ τῶν νέων οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν δυνάμεων. Οἱ νέες αὐτὲς δυνάμεις ἀξιοῦν νέους σκοποὺς, τὴν ἀναπροσαρμογὴν τῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους στὴν νέα πραγματικότητα. Ἐὰν ἡ ἀναπροσαρμογὴ αὐτὴ γίνῃ κανονικὰ, ἡ πρόοδος καὶ ἡ κοινωνικὴ εἰρήνη ἐξασφαλίζονται.

Ἡ ἐξέλιξις αὐτὴ τῆς ἀναπροσαρμογῆς δὲν γίνεται πάντοτε αὐτόματα καὶ δίχως δυσκολίας. Συχνὰ οἱ ἰθύνουσες τάξεις καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ κυβερνοῦν δὲν δέχονται τὶς βασικὰς ἐκεῖνες μεταρρυθμίσεις πού εἶναι ἀναγκαῖες. Οἱ καινούργιες ἰδέες τοὺς τρομάζουν καὶ δὲν δέχονται κἂν νὰ τὶς συζητήσουσι. Ἡ νοσταλγία τοῦ ἰδεῶν τοῦς τρομάζουν καὶ δὲν δέχονται κἂν νὰ τὶς συζητήσουσι. Ἡ νοσταλγία τοῦ παρελθόντος τοὺς ἐμποδίζει νὰ ἀπελευθερωθοῦν ἀπὸ τὶς παλιὰς ἰδέες, καὶ ὅταν ἀκόμη τὶς βρίσκουσι ξεπερασμένους. Γιατὶ τὸ δράμα τῆς ἐποχῆς μας δὲν ἔγκειται στὴν δυσκολία πού ὑπάρχει γιὰ τὴν κατανόησιν τῶν νέων ἰδεῶν, ἀλλὰ—ὅπως πολὺ ὀρθᾶ ἔλεγε ὁ γνωστὸς ἀγγλὸς οἰκονομολόγος Keynes—στὸ πῶς θὰ ἀπαλλαγῶμε ἀπὸ τὶς παλιὰς, πού ἔχουσι βαθιὰ ριζοβολήσει μέσα μας. Κι ἔτσι, ὅταν τὸ Κράτος παραμένει ἀδρανές, ἀνίκανον νὰ ἀναπροσαρμοσθῇ στὴν νέα πραγματικότητα, τότε ἡ οἰκονομικὴ στασιμότητα καὶ ἡ ἀνακοπή τῆς κοινωνικῆς προόδου, πού* συνοδεύονται συχνὰ ἀπὸ κοινωνικὰς ταραχές, ὀδηγοῦν σὲ ἐπαναστάσεις. Ἐχομε «κοινωνικὴ ἐπανάστασις» ὅταν ἡ «ἐννομη τάξις» δὲν ἐκφράζει τὶς ἐπιθυμίας καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς νέας κοινωνίας καὶ δὲν παίρνει ὑπόψιν τὴν νέα κοινωνικὴ διάρθρωσις.

Τὸ σύγχρονον Κράτος εἶναι, λοιπόν, τὸ ἀποτέλεσμα μικρᾶς ἐξελίξεως! Οἱ σκοποὶ του ὑφίστανται μιὰ συνεχὴ ἀλλαγὴν, ἀπεικονίζουσι κάθε φορὰ τὴν οἰκονομία καὶ τὴν κοινωνία στὶς διάφορας φάσεις τῆς ἐξελίξεώς της. Οἱ οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς, πολιτιστικῆς καὶ ἐθνικῆς συνθήκες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐξαρτᾶται τὸ ἐκάστοτε ἰσχύον οἰκονομικὸ σύστημα, προκαθορίζουσι τὴν ἔκτασιν, καθὼς καὶ τὸ περιεχόμενον, τῶν σκοπῶν πού τὸ Κράτος προτίθεται νὰ ἐπιδιώξῃ. Εἶναι, κατὰ συνέπειαν, ἡ διάρθρωσις τῆς κοινωνίας, καὶ πρὸ παντὸς ἡ κατανομή τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν δυνάμεων, πού τελικὰ προσδιορίζουσι τοὺς κρατικὸς σκοποὺς. Οἱ ἀρχές, πού ἐκφράζουσι αὐτὸ πού συνήθως ὀνομάζεται «δημόσιον συμφέρον», ἀπορρέουσι ἀπὸ τὴ θέλησιν τῶν Κυβερνήσεων, οἱ ὁποῖες, κατὰ πρῶτον λόγον, ἀντιπροσωπεύουσι τὰ συμφέροντα τῶν κοινωνικῶν τάξεων πού ὑπερισχύουσι στὴν κοινωνία.

Υπάρχει, συνεπώς, μιὰ συνεχῆς **διαμάχη** μεταξύ τοῦ «Κράτους» καὶ τῶν οικονομικῶν καὶ κοινωνικῶν δυνάμεων ποὺ ἀπαρτίζουν τὴν κοινωνία. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀδιάκοπης αὐτῆς πάλης εἶναι: ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ «δημοσίου συμφέροντος» ἀλλάζει: περιεχόμενο, κάθε φορά ποὺ μιὰ ἄλλη κοινωνικὴ τάξη ἀνεβαίνει στὴν ἐξουσία. Ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀποψη ἡ ἱστορία εἶναι πλούσια σὲ διδάγματα. Μᾶς δείχνει ὅτι ὑπάρχει μιὰ στενὴ ἐξάρτηση μεταξύ τῶν σκοπῶν τοῦ Κράτους καὶ τοῦ οικονομικοῦ συστήματος. Τὸ φεουδαρχικὸ Κράτος, τὸ ἐμποροκρατικὸ, τὸ ἀστικὸ, τὸ κεφαλαιοκρατικὸ, τὸ φασιστικὸ, τὸ κομμουνιστικὸ, τὸ σοσιαλιστικὸ, τέλος, Κράτος μαρτυροῦν τὴν βαθιὰ ἀλλαγὴ τῆς οικονομίας καὶ τῆς κοινωνίας, τὴν συνεχῆ διαδοχὴ στὴν ἐξουσία μιᾶς τάξεως ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλην, τὴν ἀδιάκοπη ἀναπροσαρμογὴ τῶν σκοπῶν τοῦ Κράτους.

Παράλληλα πρὸς τὴν οικονομικὴ αὐτὴ διαμόρφωση, παρατηροῦμε, ἐπίσης, στὴν πορεία τῆς ἱστορίας, μιὰ ἀλλαγὴ τῆς **κοινωνικῆς συνειδήσεως**. Οἱ ἰδέες, οἱ θεωρίες, οἱ φιλοσοφικὲς θέσεις, οἱ κρίσεις, ἔλα ἀλλάζουν, ἀνάλογα μὲ τις ἐποχές, μὲ τὰ οικονομικὰ συστήματα, μὲ τις κοινωνικὲς σχέσεις. Κάθε θεωρία ποὺ κυριαρχεῖ γιὰ μιὰ ὀρισμένη ἐποχὴ ἐξασθενεῖ καὶ χάνει βαθμιαίᾳ τὴν ἀκτινοβολία της. Τὸ φρόνημα καὶ ἡ νοστοπία τῶν ἀνθρώπων διαφέρουν ἀπὸ τὴν μιὰ ἐποχὴ στὴν ἄλλη. «Τί ἀντιθέσεις! Τί ἀπότομη μετατροπὴ!» μᾶς λέει ἕνας γάλλος ἱστορικός, ὁ Paul Hazard. «Αὐτὰ ποὺ ἄρρασαν στοὺς ἀνθρώπους τοῦ 17ου αἰῶνα τὰ ἀπεχθάνονται οἱ ἄμεσοι διάδοχοί τους, οἱ ἄνθρωποι τοῦ 18ου αἰῶνα. Οἱ πρῶτοι εἶναι χριστιανοί, οἱ ἄλλοι ἀντιχριστιανοί· οἱ πρῶτοι πιστεύουν στὸ θεο δίκαιο, οἱ ἄλλοι στὸ φυσικὸ δίκαιο· οἱ πρῶτοι ζοῦν εὐχάριστα σὲ μιὰ κοινωνία ποὺ διαιρεῖται: σὲ ἄνισες τάξεις, οἱ δεῦτεροι δνεϊρεύονται μόνο τὴν ἰσότητά».

Καὶ ἡ μετατροπὴ αὐτὴ τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως συνεχίζεται. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ 20ου αἰῶνα σκέπτεται διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τοῦ 19ου αἰῶνα. Τὰ νέα φιλοσοφικὰ ρεύματα, διαποτισμένα ἀπὸ τὴν κριτικὴ τοῦ Kant, τὸ θετικισμὸ τοῦ Comte, τὴν ἐρμηνεῖα τῆς ἱστορίας τοῦ Hegel, τὸν ὕλισμὸ τῶν Marx καὶ Engels, ἀνατρέπουν τὴν πίστη πρὸς τὴν σταθερότητα τῶν παλαιῶν οικονομικῶν νόμων καί, τονίζοντας τις οικονομικὲς ἀντιθέσεις, ὑποσκάπτουν τὰ θεμέλια τοῦ φιλελευθερισμοῦ. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, στὸν τομέα τῆς καθαρῆς θεωρίας, ἡ ἱστορικὴ σχολὴ καὶ ἡ σχολὴ τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος ἔχουν ἐπιφέρει ἰσχυρὲς δονήσεις στὸ οἰκοδόμημα τῆς κλασικῆς σχολῆς, στὸ ὁποῖο ὁ Keynes θὰ δώσῃ τὴν χαριστικὴ βολή. Ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν νέων αὐτῶν φιλοσοφικῶν ρευμάτων, ἡ παλιὰ νοστοπία τῆς ἀνευ διαμαρτυρίας ὑποταγῆς ἐξαφανίζεται σιγὰ σιγὰ, ἡ ἀντίδραση ἐναντίον τῆς θεωρίας τοῦ 19ου αἰῶνα δξύνεται, ὁ νέος ἄνθρωπος ἀρχίζει νὰ σκέπτεται διαφορετικὰ, γίνεται «φασουτικὸς». Ἀρνεῖται νὰ ὑποκύπτῃ κάτω ἀπὸ τὸ μοιραῖο τῶν μεγάλων κοινωνικῶν πληγῶν. Πιστεύει, ἀντίθετα, ὅτι αὐτὲς οἱ κοινωνικὲς πληγὲς πρέπει, καὶ ἔμπορουν, νὰ κατανικηθοῦν.

Τὸ σημερινὸ μεταπολεμικὸ Κράτος δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι συνάρτηση τῆς μεταπολεμικῆς κοινωνίας, τῶν οικονομικῶν συνθηκῶν ποὺ κυριαρχοῦν στὴ νέα κοινωνικὴ ὀργάνωση, ἡ ὁποία στηρίζεται, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, στὴν ἐργατικὴ τάξη. Ὁ σκοπὸς τοῦ σύγχρονου Κράτους εἶναι κοινωνικοῦ περιεχομένου. Στὸ νέο αὐτὸν προσανατολισμὸ πολὺ συνέβαλε ὁ δεῦτερος παγκόσμιος πόλεμος, ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ ἄλλη φάση τῆς σύγχρονης ἐπαναστάσεως. Οἱ δισταγμοὶ καὶ οἱ ἀντιθέσεις, ποὺ χα-

ρακτηρίζουν τὸ Κράτος τοῦ μεσοπολέμου, παραμερίζονται ἐμπρὸς στὴ νέα πραγματικότητα. Ἀναζητοῦνται ἰδανικὰ περισσότερο σύμφωνα πρὸς τὶς νέες οἰκονομικὲς συνθήκες καὶ στὰ νέα κοινωνικὰ αἰτήματα. Οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, ποὺ εὐρίσκοντο ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συμμαχικοῦ ἀγώνος, κατάλαβαν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή πὼς τὰ προπολεμικὰ συνθήματα εἶχαν πιά ξεπερασθῆ καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ Κράτους ἔπρεπε νὰ ἀναζητήσῃ ἓνα νέο περιεχόμενο. Οἱ τέσσερες ἐλευθερίες, ποὺ διεκήρυξε ὁ Πρόεδρος Ρούζβελτ, ποὺ ἀργότερα θὰ ἀποτελέσουν τὸ περιεχόμενο τοῦ χάρτη τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ θὰ τύχουν τῆς γενικῆς ἐπικυρώσεως στὴ Διάσκεψη τῆς Γιάλλτας, δίνουν τὴν κατεύθυνση ποὺ πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ μεταπολεμικὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ. Ἡ ἀναγνώριση τῆς ἀρχῆς ὅτι τὸ Κράτος ἔχει τὴν εὐθύνῃ γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς **πλήρους ἀπασχολήσεως**, ποὺ σημαίνει ἐργασία σὲ κάθε ἄνθρωπο ποὺ μπορεῖ νὰ ἐργασθῆ, καὶ ὅτι τὸ Κράτος, μὲ τὸ θεσμὸ τῆς **κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως**, θὰ πρέπει νὰ παρέχῃ σὲ κάθε ἄνθρωπο ποὺ γιὰ οἰονδήποτε λόγο δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐργασθῆ, ἓνα εἰσόδημα γιὰ μιὰ ἀξιοπρεπῆ διαβίωση, εἶναι τὰ δυὸ πρῶτα μέτρα τοῦ μεταπολεμικοῦ Κράτους, ποὺ ὀνομάσθη «Κράτος εὐημερίας».

Ἔτσι ἡ Κρατικὴ δράση ἀναλαμβάνει νέα καθήκοντα καὶ εἰσέρχεται σὲ μιὰ νέα φάση, ποὺ ἀπαιτεῖ πολλαπλὲς καὶ ἐκτεταμένες ἀρμοδιότητες. Καὶ εἶναι πραγματικὰ «ἐπαναστατικὴ» ἡ ἐξέλιξη αὐτή. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῆ ὅτι, ὅταν τὸ 1929 ἀνακηρύχθηκε στὴ Μεγ. Βρετανία τὸ ζήτημα ἂν τὸ Κράτος πρέπει νὰ κάνη ἔργα γιὰ νὰ δώσῃ ἐργασία στοὺς ἀνέργους, ὁ τότε Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἐδήλωσε στὴ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων πὼς «ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπετρέπετο στὸ Κράτος νὰ παρέχῃ πρόσθετη ἐργατικὴ ἀπασχόληση ὑπὸ τύπον μονιμότητος». Καὶ ὅμως, δέκα πέντε ἔτη ἀργότερα, τὸ 1944, ἡ Βρετανικὴ Κυβέρνηση, μὲ τὴ λευκὴ βίβλο «περὶ πλήρους ἀπασχολήσεως», διεκήρυσσε, κατὰ τὸν πιὸ ἐπίσημο τρόπο, πὼς «τὸ Κράτος ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνῃ—σὰν μιὰ νέα λειτουργία—νὰ διατηρῆ τὴν ἀπασχόληση σὲ ἐπίπεδα ὑψηλὰ καὶ σταθερά». Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα ἀναπροσαρμογῆς ἦταν ἐκεῖνο ποὺ συνετέλεσε στὸ νὰ ἀποφευχθοῦν βίαιες ἐπαναστάσεις. Ὁ λόρδος Beveridge, παρουσιάζοντας τὸ 1944 τὴν περιφημὴ ἐκείνην ἐκθεσὴ του γιὰ τὴ γενίκευση τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως, ἐτόνιζε πὼς «μιὰ ἐπαναστατικὴ περίοδος, σὰν ἐκείνη ποὺ διέρχεται σήμερα ὁ κόσμος, ἀξιοῖ ἐπαναστατικὲς μεταρρυθμίσεις καὶ ὄχι ἡμίμετρα».

Τὸ ζήτημα ποὺ τίθεται τώρα εἶναι νὰ ἐξετάσωμε ποιὲς πρέπει νὰ εἶναι οἱ «νόμιμες ἐπιταγές» τοῦ συγχρόνου Κράτους καὶ ποιά πρέπει νὰ εἶναι τὰ μέσα ποὺ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῶν ἐπιταγῶν αὐτῶν.

Τὸ Κράτος—εὐημερίας πρέπει :

Πρῶτον, χρησιμοποιώντας παραγωγικὰ καὶ ὀρθολογικὰ τὶς διαθέσιμες ἐργατικὲς καὶ ὕλικές δυνάμεις τοῦ τόπου, νὰ **ἐξασφαλίσῃ** πλήρη ἀπασχόληση, οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη καὶ μεγαλύτερο ἐθνικὸ εἰσόδημα.

Δεύτερον, ἀναδιανέμοντας τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα, μὲ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ κριτήρια, νὰ **ἐξυψώσῃ** καὶ νὰ βελτιώσῃ διαρκῶς τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ.

Μὲ ἄλλους λόγους, δὲν ἀρκεῖ μόνο ἡ αὐξηση τοῦ εἰσοδήματος ἀλλὰ πρέπει ἡ **ἀναδιανομὴ** του νὰ γίνῃ κατὰ τρόπο οἰκονομικῶς καὶ κοινωνικῶς χρήσιμη.

Ἐκεῖνο, ὅμως, ποὺ ἐνέχει ἰδιαίτερη σημασία, εἶναι τὰ **μέσα** ποὺ πρέπει νὰ χρη-

σιμοποιηθῶν γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν ἐπιδιώξεων αὐτῶν.

Τὰ μέσα αὐτά, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ κύριο περιεχόμενο τῆς νεωτέρας οἰκονομικῆς πολιτικῆς, εἶναι :

Π Ρ Ω Τ Ο Ν . Ὁ οἰκονομικὸς προγραμματισμός. Τὸ πρῶτο μέλημα μιᾶς Κυβερνήσεως εἶναι νὰ καταρτίσῃ καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ ἓνα πλήρες οἰκονομικὸ σχέδιο, μεθοδικὰ προετοιμασμένο μὲ συνοχὴ καὶ συνέπεια. Δίχως οἰκονομικὸ σχέδιο εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐξασφαλίσωμε τὴν ὀρθολογικὴ διαχείριση τῶν ἐθνικῶν πόρων καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐπιτύχωμε τὴ μεγαλύτερη παραγωγικότητα καὶ τὸ μεγαλύτερο ἐθνικὸ εἰσοδήμα. Ὅπου τὸ σχέδιο λείπει ἔχομε σπατάλη τῶν παραγωγικῶν μέσων, χαμηλὴ παραγωγικότητα, οἰκονομικὲς κρίσεις, ἀνεργία, μὲ ὅλα τὰ ἐπακόλουθα.

Τὸ οἰκονομικὸ σχέδιο, στὸ ὁποῖο ἐκφράζεται ἡ γενικώτερη πολιτικὴ τοῦ Κράτους, προσδιορίζει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὴν ποσοτικὴ κατανομὴ τοῦ εἰσοδήματος μεταξὺ ἐπενδύσεων καὶ καταναλώσεως. Ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ὀρθῆς αὐτῆς κατανομῆς ἐξαρτᾶται, κατὰ κύριο λόγο, ὁ βαθμὸς τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου μιᾶς χώρας. Ὅσο περισσότερες ἐπενδύσεις, δημόσιες καὶ ἰδιωτικῆς, κάνομε, τόσο ταχύτερος εἶναι ὁ ρυθμὸς τῆς ἀξήσεως τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ εἰσοδήματος. Περισσότερες ἐπενδύσεις σημαίνουν μεγαλύτερη ἀπασχόληση ἐργατικῶν χειρῶν. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, ὅλες οἱ προωδευμένες χώρες, μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, ἐστράφησαν πρὸς τὴ διάθεση ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερου ποσοστοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος γιὰ ἐπενδύσεις, πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν τῶν πηγῶν. Μὲ σειρά φορολογικῶν καὶ διοικητικῶν μέτρων, καὶ γενικὰ μὲ τὴν ἐφαρμογὴ ἐνὸς συστήματος ἐλεγχόμενης οἰκονομίας, περιορίζεται τὸ τμήμα τῆς καταναλώσεως καὶ ἐνισχύεται ἡ ἀποταμίευση, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν κύρια τροφοδοτικὴ πηγὴ τῶν ἐπενδύσεων. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κατευθύνσεως ταύτης εὐρίσκονται οἱ Σκανδιναβικῆς χώρες, ὅπου τὸ ποσὸν τῶν ἐπενδύσεων ἀπορροφᾷ τὸ 30 ο)ο περίπου τοῦ εἰσοδήματος. Ἄς σημειωθῇ ὅτι στὴν Ἑλλάδα, τὸ ἀντίστοιχο ποσοστὸ δὲν ὑπερβαίνει τὸ 8 ο)ο — 10 ο)ο περίπου, καὶ αὐτὸ ὄχι ἀπὸ τὸ ἐπιτόπιο ἐθνικὸ εἰσοδήμα παρὰ ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἐθνικῶν διαθεσίμων, ποὺ περιλαμβάνουν καὶ τὴν ξένη βοήθεια. Τὸ ζήτημα τῆς ὀρθῆς κατανομῆς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος μεταξὺ ἐπενδύσεων καὶ καταναλώσεως εἶναι ἀλήθεια ὅτι παρουσιάζει τὶς μεγαλύτερες δυσκολίες, ἀλλὰ καὶ ἀποτελεῖ καὶ τὴν κλειδὸν τῆς ὀρθῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος. Περαιτέρω, ἡ ἱεράρχηση τῶν ἀναγκῶν, ποὺ πρόκειται νὰ ικανοποιηθῶν διὰ τῆς πολιτικῆς τῶν ἐπενδύσεων, ἀποτελεῖ ἓνα ἄλλο σημαντικὸ στᾶδιο τοῦ οἰκονομικοῦ συντονισμοῦ. Ὅσο ὀρθολογικώτερα γίνεῖ ἡ κατανομὴ αὐτῶν τῶν ἐπενδύσεων καὶ ὅσο περισσότερο λαμβάνονται ὑπόψη οἰκονομικοπολιτικὰ κριτήρια, τόσο μεγαλύτερη θὰ εἶναι ἡ ἀξίηση τοῦ εἰσοδήματος μιᾶς χώρας. Ἡ ἀξίηση τῆς παραγωγῆς πρέπει νὰ εἶναι καθολικὴ, σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς ποὺ παρουσιάζουν εὐνοϊκοὺς ὅρους ἀναπτύξεως. Ἡ παράλληλη αὐτῆ ἀνάπτυξη ἐπιβάλλεται πρωτίστως ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τοῦ δημογραφικοῦ προβλήματος. Σήμερα, γιὰ μιὰ χώρα ποὺ δὲ θέλει νὰ μείνῃ οἰκονομικῶς καθυστερημένη, δὲν ὑφίσταται ἡ παλαιὰ ἐκείνη διένεξις μεταξὺ γεωργικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως. Καὶ οἱ δύο αὐτὲς κατευθύνσεις εἶναι ἀναγκαῖες καὶ ἀλληλοσυμπληροῦνται. Γιατί, ὅταν μιὰ χώρα ἀναπτύσῃ τὴ γεωργία τῆς, αὐτὸ σημαίνει εὐρεῖα χρῆση μηχανικῶν μέσων, μὲ ἄμεσο ἀποτέλεσμα πὼς ἓνα τμήμα τοῦ πληθυσμοῦ, ποὺ ἀπησχολεῖτο προηγουμένως στὴ γεωργία, περισσεύει,

γίνεται διαθέσιμο και αναζητεί νέα απασχόληση. Ἡ ἐκδιομηχάνηση ἀποτελεῖ στὴν περίπτωσιν αὐτὴ τὸ ἀναγκαῖο συμπλήρωμα, γιατί διαφορετικὰ θὰ ἀνακύψῃ δὲξὺ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας καὶ τῆς ὑποαπασχολήσεως, μὲ δλα τὰ κοινωνικὰ ἐπακόλουθα. Καὶ ἡ ἐκδιομηχάνηση αὐτὴ εἶναι ζωτικῆς σημασίας σὲ χῶρες οἰκονομικὰ ἀνεξέλικτες, ὅπως ἡ Ἑλλάς, ὅπου οἱ ἀνεργοὶ καὶ οἱ μονίμως ὑποαπασχολούμενοι ἀντιπροσωπεύουν τὰ 30 ο/ο τοῦ ἐργαζομένου πληθυσμοῦ.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ. Ὁ οἰκονομικὸς προγραμματισμὸς στηρίζεται στὸν λεγόμενον «**Ἐθνικὸ προϋπολογισμὸς**». Ὁ προϋπολογισμὸς αὐτὸς πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ ὅλες τὶς οἰκονομικὰς δραστηριότητες τοῦ ἔθνους, ἰδιωτικὰς καὶ δημόσιες. Μὲ ἄλλους λόγους, ὁ Ὑπουργὸς τοῦ Συντονισμοῦ, καταρτίζοντας τὸν ἐθνικὸ προϋπολογισμὸ, πρέπει νὰ ἔχῃ πάντοτε ὑπόψιν του τὸ σύνολο τῶν διαθέσιμων δυνάμεων τοῦ ἔθνους. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ προβλέπη τόσες πρόσθετες δημόσιες παραγωγικὰς δαπάνες ὅσες χρειάζονται ὥστε, μαζί μὲ τὶς ἰδιωτικὰς, νὰ δημιουργηθῇ ἡ «συνολικὴ ἐκείνη ἐθνικὴ δαπάνη» ποὺ θὰ ἐξασφαλίσῃ μόνιμη ἀπασχόληση στὶς διαθέσιμες ἐργατικὰς δυνάμεις τῆς χώρας. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ, ὁ προϋπολογισμὸς αὐτὸς ὠνομάσθη καὶ «ἀνθρώπινος προϋπολογισμὸς».

Ἐπάρχει πάντα ἡ προκατάληψις πὺς κάθε νέα δημοσίαι δαπάνη ἀποτελεῖ σπατάλη καὶ προκαλεῖ πληθωρικὰς καὶ ἄλλες δυσμενεῖς ἐπιδράσεις. Ἡ ἀντίληψις αὐτὴ δὲν εἶναι πάντοτε ὀρθή. Κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ ἔχωμε ὑπόψιν ὅτι κάθε νέα δαπάνη εἶναι πηγὴ ἐνὸς νέου εἰσοδήματος καὶ προκαλεῖ ὄχι μόνον πρωτογενῆ ἀλλὰ καὶ δευτερογενῆ ἀποτελέσματα. Ἐδῶ στηρίζεται καὶ ἡ θεωρία τοῦ λεγομένου «πολλαπλασιαστοῦ». Δαπάνες γινόμενες ἐκ μέρους τοῦ Κράτους σὲ παραγωγικὰς ἐπενδύσεις ἔχουν ὡς ἐπακόλουθον τὴν αὔξησιν τῆς ἀπασχολήσεως μὲ **πολλαπλὴ** ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἐφ' ὅσον τὸ κράτος εἶναι σὲ θέσιν, μὲ κατάλληλον διοικητικὸν καὶ φοροτεχνικὸν μηχανισμόν, νὰ παρακολουθῇ καὶ νὰ ἐλέγχῃ τὸ οἰκονομικὸ κύκλωμα, οἱ πληθωρικὰς πιέσεις μποροῦν νὰ ἐξουδετερωθοῦν. Ἀντίθετα, ἡ μὴ χρησιμοποίησις τῶν διαθέσιμων ἐργατικῶν δυνάμεων καὶ ἡ μὴ κινητοποίησις τῶν παραγωγικῶν πηγῶν ποὺ ἀδρανοῦν, ἀποτελεῖ τὴν μεγαλύτερη ἐθνικὴ σπατάλη.

ΤΡΙΤΟΝ. Ἐφαρμογὴ δημοσιονομικῆς πολιτικῆς ποὺ θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν κοινωνικὴ ἀναδιανομὴ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ὁ κρατικὸς προϋπολογισμὸς δὲν κρίνεται σήμερον μόνον ἀπὸ τὴν ἐλλειμματικὴν του ἢ μὴ κατάστασιν. Τὸ ὅτι ἕνας προϋπολογισμὸς παρουσιάζει ἰσοζύγιον, αὐτὸ καὶ μόνον δὲν εἶναι σημεῖον εὐημερίας, ἀν παράλληλα παραμένουν ἀνικανοποίητες πολλὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας, ἀν τὸ τμήμα τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων εἶναι ἀνεπαρκές, ἀν οἱ περιωρισμένες κρατικὰς δαπάνες εἶναι καὶ αὐτὲς κατὰ τὸ πλεῖστον ἀντιπαραγωγικὰς. Ἄν, τέλος, τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα οὔτε διανέμεται οὔτε ἀναδιανέμεται μὲ κοινωνικὰ κριτήρια. Παλαιότερα, οἱ ὁπαδοὶ τοῦ οἰκονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ ὑπεστήριζαν ὅτι ὁ καλύτερος προϋπολογισμὸς ἦταν ἐκεῖνος ποὺ εἶχε τὶς μικρότερας δαπάνες. Σήμερον μπορεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι ἰσχύει ὁ ἀντίθετος κανὼν. Τηρουμένων ὠρισμένων ἀναλογιῶν, ὁ καλύτερος προϋπολογισμὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ παρουσιάζει τὶς περισσότερας δαπάνες, μὲ τὴν προϋπόθεσιν, φυσικὰ, πὺς οἱ δαπάνες αὐτὲς εἶναι παραγωγικὰς καὶ ὠφέλιμες.

Ἐπίσης τὸ ζήτημα τοῦ τρόπου τῆς χρηματοδοτήσεως τῶν δημοσίων δαπα-

νών παρουσιάζεται σήμερα έντελώς διαφορετικά. Σύμφωνα με τις κλασικές δημοσιονομικές θεωρίες, ή δραστηριότητα του Κράτους προσδιορίζεται από την «φορολογική έκανότητα», δέν μπορούσε να επεκταθή πέρα από όρισμένα όρια, που καθορίζονταν από κριτήρια καθαρώς δημοσιονομικά και ταμειευτικά. Η φορολογία της άποταμείωσης έθεωρείτο ένέργεια έπιβλαβής από άποψη ιδιωτικοοικονομική και ή προσφυγή στο δανεισμό έπετρέπετο, θεωρητικώς τουλάχιστον, μόνο για δαπάνες άποδοτικές και παραγωγικές. Σήμερα, οι κλασικοί αυτοί κανόνες έχουν σχετική αξία. Η χρηματοδότηση των δημοσίων δαπανών προσδιορίζεται περισσότερο από κοινωνικά και λιγότερο από δημοσιονομικά κριτήρια.

Δύο είναι τα βασικά αξιώματα, που πρέπει να διέπουν τη σύγχρονη δημοσιονομική πολιτική :

Πρώτον, ότι το Κράτος πρέπει να είναι σε θέση να διατηρή σε επίπεδα έπαρκη και σταθερά τη συνολική ένθνική δαπάνη για να έχη την πλήρη άπασχόληση. Διαφορετικά ο κίνδυνος άνεργίας είναι άμεσος.

Δεύτερον, το Κράτος πρέπει να ρυθμίζει την «συνολικήν δαπάνην» ώστε να μὴν υπερβαίνει το επίπεδο της πλήρους άπασχολήσεως. Διαφορετικά προβάλλει ο άλλος κίνδυνος, ο κίνδυνος του πληθωρισμού.

Κατά συνέπεια, ή συνολική δαπάνη, φορολογία και δάνειον, πρέπει να προσδιορίζονται από την «κοινωνική ζήτηση». Η φορολογική πολιτική έχει σήμερα πολὺ ευρύτερη από άλλοτε άποστολή. Είναι οργανικό στοιχείο του συνόλου της οικονομίας και κύριος παράγων της ευημερίας ένός τόπου. Σε περίοδο ευημερίας ο προϋπολογισμός πρέπει να είναι ίσοζυγισμένος, σε περίοδο οικονομικής ύφεσεως ή πολιτική του «συστηματικού ελλείμματος» πρέπει να χρησιμοποιήται για συμπλήρωση της συνολικής δαπάνης. Τα όρια της φορολογικής έπιβαρύνσεως έχουν σχετική αξία. Το πᾶν εξαρτάται από τον τρόπο της χρησιμοποίησεως των δημοσίων εσόδων και από το αν και κατά πόσο ή δημοσιονομική δράση κυριαρχήται από την αρχή της μεγίστης κοινωνικής ώφελείας.

Από την άποψη αυτή, το Κράτος, με τη δημοσιονομική του πολιτική, πρέπει πρό παντός να **κινητοποιή** τις άδρανεις έκείνες οικονομικές δυνάμεις που μπορούν να προκαλέσουν ένα σοβαρό κίνδυνο άνεργίας, και να χρησιμοποιή κατά τον οικονομικώς και κοινωνικώς πιδ παραγωγικό τρόπο τα ανεπαρκώς χρησιμοποιούμενα κεφάλαια.

Με άλλους λόγους, δέν άρκεί να έχωμε σε μιὰ χώρα έπαρκη άποταμείωση αλλά πρέπει ή άποταμείωση αυτή να επενδύεται ή, εν ανάγκη, να μετατρέπεται σε κατανάλωση. Από τη στιγμή που θα ανακύψη άνισοσκέληση μεταξύ άποταμείωσης και επενδύσεως, δηλαδή από τη στιγμή που οι ιδιώτες επιχειρηματίαι περιορίζουν τις επενδύσεις, παραμένει ένα τμήμα εισοδήματος άχρησιμοποίητο υπό μορφήν άποταμείωσης. Η άποταμείωση αυτή άποδεικνύεται έπικίνδυνη για την όμαλή διαδρομή του οικονομικού κυκλώματος. Γίνεται κυρία αίτια των οικονομικών κρίσεων. Για να άποφύγωμε τον κίνδυνο αυτόν πρέπει να έξουδετερώσωμε αυτή την άδρανόσα άποταμείωση. Η έξουδετέρωση της άπειλής αυτής θα γίνη είτε με αύξηση των επενδύσεων είτε με αύξηση της καταναλώσεως. Όταν ένα πρόσωπο άποταμείει, μάς λέγει ο λόρδος Beveridge, δηλαδή όταν δέν ξοδεύει όλόκληρο το εισόδημά του, ή άποταμείωση μπορεί να έξουδετερωθή και έτσι να διατηρηθή ή

«συνολική δαπάνη εάν ένα άλλο πρόσωπο χρησιμοποιή αυτή την αποταμίευση κατά ένα οιονδήποτε τρόπο, είτε για κατανάλωση, είτε για επένδυση». Έδω καλείται ή δημοσιονομική πολιτική να παίξει τὸ ρόλο της. Είναι ή στιγμή που τὸ Κράτος ὀφείλει νὰ παρέμβῃ και νὰ ἀποκαταστήσει τὴν ἐμαλή διαδρομή τῆς οικονομικῆς δραστηριότητας, διότι διαφορετικὰ ὀδηγοῦμεθα μοιραίως σὲ κρίση.

Ἡ παρέμβαση αὐτὴ τοῦ Κράτους μπορεῖ νὰ γίνη κατὰ δύο, συνεπῶς, τρόπους.

Πρώτη ἐνέργεια εἶναι ή αὔξηση τῶν ἐπενδύσεων, που γίνεται με τὴν κατασκευὴ δημοσίων ἔργων και με τὴν ἐκτέλεση παραγωγικῶν ἔργων. Οἱ δημόσιες αὐτὲς ἐπενδύσεις πρέπει νὰ πληρώνουν τὸ κενὸ που ἔχει δημιουργηθῆ ἀπὸ μιὰ συστολή τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων, ὥστε νὰ ἀποκατασταθῆ ή οικονομική ἰσορροπία και νὰ γίνη τὸ νέο ξεκίνημα. Ἐάν ή αὔξηση τῶν ἐπενδύσεων δὲν ἐπαρκῆ για νὰ καλύψουμε τὸ κενὸ τῆς ἐλλειμματικῆς ζήτησεως, **δευτέρα** ἐνέργεια που ἐπιβάλλεται εἶναι ή **αὔξηση τῆς καταναλώσεως**. Ἐάν εἶναι πραγματικὰ ἀδύνατο, λέγει ὁ Keynes, νὰ αὔξήσουμε τὴν ἐπένδυση, ή αὔξηση τῆς καταναλώσεως εἶναι, προφανῶς, τὸ μόνο μέσο για νὰ βελτιώσουμε τὸ ἐπίπεδο τῆς ἀπασχολήσεως.

Ἀκριβῶς στὸ σημειὸ αὐτὸ ἀνακύπτει ή λεγομένη «κοινωνική ἀναδιανομή» τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι στὴν περίπτωση που μιὰ ἀποταμίευση ληθαργεῖ θὰ πρέπει τὸ Κράτος με τὴν κατάλληλη φορολογική και κοινωνική πολιτική νὰ μεταθέτῃ τὴν ἀγοραστική αὐτὴ δύναμη ἀπὸ τις οικονομικῶς ἰσχυρὲς τάξεις, στις ὁποῖες ή τάση για κατανάλωση εἶναι χαμηλή, στις οικονομικῶς ἀδύνατες, στις ὁποῖες ή τάση για κατανάλωση εἶναι μεγάλη. Στὸ σημειὸ αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ τονίσουμε ὅτι οἱ κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις, με τις παροχὲς που δίνουν, δὲν συντελοῦν μόνο στὸ νὰ «καταργήσουν» τὴν ἀθλιότητα, που εἶναι ἀσυμβίβαστη με τὴν ἔννοια μιᾶς πολιτισμένης κοινωνίας, ἀλλὰ ἀποτελοῦν κυρίως ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα μέσα για μιὰ ἀναδιανομή τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, οικονομικὰ και κοινωνικὰ χρήσιμη.

ΤΕΤΑΡΤΟΝ. Ἐφαρμογή συνεποῦς συστήματος ἐλεγχόμενης οικονομίας. Ἡ λειτουργία τοῦ οικονομικοῦ προγραμματισμοῦ που, ὅπως εἴπαμε, πρέπει νὰ συντονίζῃ και νὰ κατευθύνῃ τὸ σύνολο τῆς οικονομικῆς δραστηριότητας τοῦ ἔθνους, δὲν μπορεῖ νὰ γίνη στὰ παλαιὰ πλαίσια τῆς φιλελευθέρης οικονομίας ἀλλὰ ἀπαιτεῖ ὀρισμένες βασικὲς προϋποθέσεις. Ἡ ἐθνικοποίηση τῶν μεγάλων μέσων τῆς παραγωγῆς, ή διεθνῆς οικονομική συνεργασία και ή ἀνάλογη κρατική ὀργάνωση, εἶναι τρεῖς βασικὲς προϋποθέσεις για τὴν ἀποτελεσματική λειτουργία τοῦ λεγομένου «δημοκρατικοῦ οικονομικοῦ προγραμματισμοῦ». Στὴν ἐξέταση τῶν προϋποθέσεων αὐτῶν δὲν πρόκειται νὰ εἰσέλθουμε ἐδῶ. Ἐκεῖνο ὅμως που θὰ ἤθελα τὰ τονίσω εἶναι ὅτι, ἀν ὑπάρχῃ ἀνάλογη ὀργάνωση και διάρθρωση τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, ὁ οικονομικὸς προγραμματισμὸς, ὅπως ἐκτίθεται ἐδῶ, μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ στις γενικὲς του γραμμὲς, ἔστω και ἀν οἱ δύο ἄλλες βασικὲς προϋποθέσεις χωλαίνουν. Στὴν περίπτωση ὅμως αὐτῆ, θὰ πρέπει τὸ Κράτος, με ἓνα εὐρὺ και συνεπὲς σύστημα ἐλεγχόμενης οικονομίας, νὰ εἶναι σὲ θέση, με σειρά φορολογικῶν, διοικητικῶν και ἄλλων μέτρων, νὰ διατηρῆ και νὰ ἐλέγχῃ τὸ **ἰσοζύγιο** μεταξὺ «συνολικῆς δαπάνης» και «συνολικῆς ζήτησεως».

Ἐάν τὸ Κράτος δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐξισορρόπηση αὐτῆ, θὰ **κλυδωνίζεται** μεταξύ ἐνεργίας και πληθωρισμοῦ. Γιατί ἀν ή ὑπάρχουσα ἀγορα-

στική δύναμη δὲ φθάνει νὰ ἀπορροφήσῃ τὴ διαθέσιμη παραγωγὴ, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ἀνεργία. Ἄν ἡ ζήτηση ξεπερνᾷ τὰ διαθέσιμα ἀγαθὰ ὁ κίνδυνος τοῦ πληθωρισμοῦ προβάλλει. Ἡ διεκλυστικότητα αὐτὴ μεταξὺ ἀνεργίας καὶ πληθωρισμοῦ ἀποτελεῖ τὸν μεγαλύτερο κίνδυνο γιὰ μιὰ κυβέρνησιν ποῦ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐφαρμόσῃ ἕνα ἀποτελεσματικὸ οἰκονομικὸ προγραμματισμὸ. Οἱ δύο αὐτοὶ κίνδυνοι ἀποτελοῦν συχνὰ «ἀνασταλτικὰ πλέγματα» ποῦ κάνουν τὶς κυβερνήσεις διστακτικὲς καὶ ἀβουλες στὸ νὰ λάβουν τὰ μέτρα ποῦ πρέπει καὶ ἔτσι, δίχως ἐπίγνωση, φέρονται πότε πρὸς τὴ μία καὶ πότε πρὸς τὴν ἄλλη κατεύθυνση. Ἐργάζονται καὶ κινδυνεύουν συχνὰ θραχυπρόθεσμα καὶ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ συλλάβουν καὶ νὰ ἐφαρμόσουν ἕνα μακροπρόθεσμο οἰκονομικὸ σχέδιο. Ἔτσι, πολλές φορές, οἱ διοικούντες τὴν οἰκονομικὴ πολιτικὴ καταλαμβάνονται ἀπὸ μιὰ «πληθωρικὴ φοβία», καὶ μάλιστα σὲ χῶρες ποῦ υποφέρουν ἀπὸ ἀνεργία καὶ ἀπὸ χρονία ὑποαπασχόληση, γιὰ τὴν ἀδυνατοῦν νὰ ἐφαρμόσουν τὰ μέτρα ἐκεῖνα, ποῦ θὰ ἐξουδετερώσουν τὶς πληθωρικὲς πιέσεις. Φυσικὰ ἐδῶ μιλοῦμε γιὰ «οἰκονομικὸ προγραμματισμὸ» καὶ ὄχι γιὰ τὸν δῆθεν ἐκεῖνο παρεμβατισμὸ, ποῦ ἐφαρμόστηκε καὶ ἐφαρμόζεται σὲ πολλές χῶρες, ὅπως καὶ στὴ δική μας, ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ ὕστερα. Ὅταν τὰ μέτρα ποῦ λαμβάνονται δὲν ἀποτελοῦν ὀργανικὸ τμήμα ἐνὸς καλὰ προετοιμασμένου σχεδίου, ἀλλὰ ἐπιβάλλονται κατὰ τρόπο ἀσυντόνιστο καὶ ἀλληλοσυγκρουόμενον, ἀνάλογα μὲ τὶς ἐκάστοτε παρουσιαζόμενες συνθήκες καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν διαφόρων συμφερόντων, τότε ὁ δῆθεν αὐτὸς παρεμβατισμὸς δὲν ἐξυπηρετεῖ τὸ κοινωνικὸ σύνολο, ἀλλὰ μόνο ὀρισμένα ἰδιωτικὰ συμφέροντα.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ πληθωρισμοῦ, πρέπει νὰ τονίσωμε ἰδιαίτερα πῶς πραγματικὸς κίνδυνος πληθωρικῶν πιέσεων ὑπάρχει ὅταν σημαντικὸ τμήμα τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος διατίθεται γιὰ ἐπενδύσεις μὴ παραγωγικὰς. Αὐτὸ συμβαίνει στὴν περίπτωσιν ποῦ μιὰ χώρα διαθέτει γιὰ τὶς στρατιωτικὰς τῆς δαπάνες ποσὰ δυσανάλογα μὲ τὴν οἰκονομία τῆς. Οἱ δαπάνες γιὰ ἐξοπλισμὸς τότε μόνο δὲν προκαλοῦν ἔντονα πληθωριστικὰ ρεύματα, ὅταν καλύπτονται ἀπὸ μιὰ μεγαλύτερη παραγωγὴ. Ἀπὸ τοῦ σημείου ὅπου οἱ πρόσθετες στρατιωτικὰς δαπάνες δὲν καλύπτονται ἀπὸ μεγαλύτερη παραγωγὴ, ὀδηγοῦμεθα μοιραίως σὲ πληθωρισμὸ καὶ κάμψιν τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα εἶναι ἡ ἐξέλιξις τῆς οἰκονομίας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης στὰ τελευταῖα δύο ἔτη. Σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Ὄργανισμοῦ Εὐρωπαϊκῆς Συνεργασίας, γιὰ νὰ μπορέσουν οἱ χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης νὰ ἀνταποκριθοῦν στὰ νέα δάρη ἐθνικῆς ἀμύνης καὶ νὰ μὴν ἐπέλθῃ διαταραχὴ στὸ ἐπίπεδο τῆς καταναλώσεως, θὰ ἔπρεπε ἡ ἔτησις αὐξήσῃ τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος νὰ ἦταν τουλάχιστον 4 - 5 ο). Τὰ στατιστικὰ ὅμως δεδομένα δείχνουν πῶς ἡ αὐξήσις αὐτὴ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Γερμανία, ἦταν κατὰ τὸ ἔτος 1952 πολὺ κατώτερη τοῦ ποσοστοῦ 4 ο), καὶ τὸ ἄμεσο ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ κάμψις τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ προβολὴ τοῦ πληθωριστικοῦ κινδύνου.

Αὐτὰ εἶνε μερικὰ ἀπὸ τὰ κυριότερα μέσα τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς ἐνὸς συγχρόνου Κράτους, ποῦ στὰ σύντομα ὄρια τῆς ὀμιλίας μου προσπάθησα, κατὰ τὸ δυνατόν, νὰ σκιαγραφήσω. Ἀπὸ τὴν ἱκανότητα ποῦ θὰ ἀναπτύξῃ τὸ μεταπολεμικὸ Κράτος στὸ νὰ προσαρμόσῃ τοὺς σκοποὺς του πρὸς τὶς νέες αὐτὲς κατευθύνσεις θὰ ἐξαρτηθῇ ὁ ρυθμὸς τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου. Ἀπὸ τὴν κατανόησιν ποῦ θὰ ἐπιδείξουν οἱ ἰθύνουσες τάξεις θὰ κριθῇ τὸ ἄμεσο καὶ τὸ ἀπώτερο